

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-306-3-16>

УДК 330.101: 336.02

Анатолій ЧИНЧИК

Київський національний університет будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0003-4017-4753>

e-mail: chynchyk.aa@knuba.edu.ua

Степан ГОЛУБКА

Рахункова палата України

<https://orcid.org/0000-0002-5296-4798>

e-mail: holubkas@ukr.net

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Обґрунтовано бачення фіскального механізму територіальних громад в умовах децентралізації в розрізі фіскального планування, фіскального контролю, фіскального забезпечення та фіскального регулювання скрізь призму фінансових норм і нормативів, фінансових лімітів і розривів, фінансових стимулів і санкцій, нормативно-правове забезпечення. Стверджується, що візуалізовані показники виконання бюджетів територіальних громад за доходами, видатками та трансфертами – це новий інструмент для бюджетної аналітики на місцевому рівні. Представлено пропозиції та шляхи реформування податкового менеджменту територіальних громад в умовах децентралізації, серед чого названо потребу у відновленні проведення індексації нормативної грошової оцінки землі та встановлення коефіцієнту індексації на рівні реального індексу інфляції; продовження не застосування пільги для земельних ділянок залізничного транспорту.

Ключові слова: національна економіка, податковий менеджмент, фінансова децентралізація, територіальні громади, бюджет громади, податкові платежі.

Anatolii CHYNCHYK

Kyiv National University of Construction and Architecture

Stepan HOLUBKA

Accounting Chamber of Ukraine

TAX REVENUES OF BUDGETS UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES: THEORETICAL ANALYSIS

Using general theoretical (synthesis, induction, deduction) and special (systematization, abstraction, component analysis) methods of scientific knowledge, the article examines the features of tax management in decentralization and analyzes tax revenues of the budgets of united territorial communities in Ukraine.

The article describes the features of tax management of territorial communities in the context of decentralization and considers the changes that occur as a result. In the article the authors presented his own vision of the fiscal mechanism of territorial communities in the context of decentralization in terms of fiscal planning, fiscal control, fiscal support and fiscal regulation through the prism of financial norms and standards, financial limits and gaps, financial incentives and sanctions, regulatory support.

The authors claims that the visualized indicators of budget execution of territorial communities in terms of revenues, expenditures and transfers are a new tool for budget analysis at the local level. The article considers the tools of tax management of territorial communities in the conditions of decentralization in the context of four stages, which are characterized by the author.

Proposals and ways to reform the tax management of territorial communities in the context of decentralization are presented, including: the need to resume the indexation of regulatory monetary valuation of land and establish the indexation coefficient at the level of the real inflation index; continuation of non-application of benefits for land plots of railway transport. The article examines four classes of united territorial communities in the conditions of decentralization according to the structure and composition of tax payments.

Key words: tax management, financial decentralization, territorial communities, community budget, tax payments.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Національна фінансова основа місцевого самоврядування, потребує значного уточнення й корегування. Викликано це зокрема тим фактом, що дохідна частина бюджетів територіальних громад не переглядалися жодного разу, з того часу як стартувала компанія з децентралізації. Стосовно видаткової частини, то ці повноваження збільшувались щорічно. До того ж, фінансово-економічна децентралізація є однією із значимих реформ, що має досить ефективне впровадження в Україні. Так як бюджетна децентралізація покликана зміцнити спроможність територіальних громад та підвищити рівень соціально-економічного розвитку регіонів, законодавством України передбачено збільшення доходів та повноважень територіальних громад, які об'єдналися в умовах даної реформи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Цінними в науковому сенсі дослідженнями проблематики децентралізації та об'єднаних територіальних громад як ключового чинника економічного і соціального розвитку регіонів України є

наукові праці та практичні дослідження і розробки таких знаних учених, як Возняк Г. [1], Гарбар Ж. [2], Ползікова Г. [3; 4], Улютіна Д. [5] та ін. Вагомий внесок у розвиток і вдосконалення теоретичних розробок і практичних рекомендацій функціонування вітчизняного податкового механізму здійснили Адамов Д. [6], Краус Н. [7; 8; 9], Леоненко П. [10], Мельник О. [11], Манжура О. [12], Сторонянська І. [13], Парчишин Р. [14], Поченчук Г. [15], Штань М. [16] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Незважаючи на значну кількість досліджень, зокрема з питань визначення закономірностей еволюції механізмів регіонального податкового менеджменту в умовах децентралізації влади (Г. Ползікова) [4], податкової системи для забезпечення узгодження інтересів держави, регіонів, суб'єктів господарювання, створення умови ведення підприємницької діяльності, сприяння більш повному використанню резервів забезпечення стійкого економічного зростання в Україні (М. Штань) [16], окреслення напрямів вдосконалення фінансової спроможності територіальних громад (Ж. Гарбар) [2], дослідження фінансової децентралізації в Україні [1; 4; 16], значна кількість проблем щодо бачення подальшого розвитку податкового менеджменту територіальних громад в умовах децентралізації, залишаються недостатньо розкритими.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження особливостей практичного розвитку податкового менеджменту територіальних громад в умовах децентралізації та напрацювання пропозицій в частині його реформування.

Виклад основного матеріалу. Аналіз обсягів податкових надходжень бюджетів об'єднаних територіальних громад в Україні дав змогу представити структуру обсягу податкових платежів територіальних громад в умовах децентралізації (рис. 1).

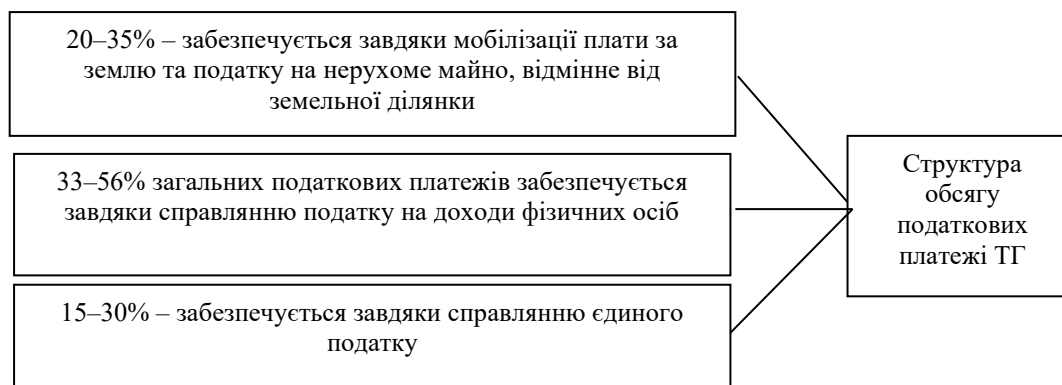

Рис. 1. Структура обсягу податкових платежів територіальних громад в умовах децентралізації (складено автором на основі джерела 14)

У процесі дослідження визначено, що основними завданнями, які очікується реалізувати в рамках функціонування територіальних громад в частині їх бюджетної децентралізації, є перегляд та визначення переліку власних та делегованих повноважень; розширення фінансової бази органів місцевого самоврядування; перехід до системи цільових трансфертів, спрямованих на компенсацію витрат органів місцевого самоврядування в результаті реалізації ними делегованих функцій; запровадження максимального рівня прозорості використання бюджетних коштів органами місцевого самоврядування.

Забезпечення об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації фінансово-економічним ресурсом відбувається шляхом включення до бюджетів даних громад надходжень у формі обов'язкових загальнодержавних і місцевих податкових платежів, які формують значну частку власних надходжень бюджетів об'єднаних територіальних громад, при цьому незначну частку складають неподаткові надходження та надходження від реалізації операцій із капіталом, а також значна частка належить трансфертам [13]. Обсяги податкових надходжень бюджетів об'єднаних територіальних громад в Україні представлено в таблиці 1.

Інституційними суб'єктами податкового менеджменту територіальних громад в умовах децентралізації виступають органи місцевого самоврядування, які встановлюють місцеві податки і збори [3, с. 237].

Значення даного виду менеджменту зростає в умовах прийняття законів України щодо внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України в частині саме децентралізації фінансів, зміцнення матеріальної та фінансової основи територіальних громад. Рішення органів місцевого самоврядування з питань місцевих податків та зборів, прийнятих за правилами, встановленими Податковим Кодексом України, є частиною податкового законодавства України. До місцевих податків належать: податок на майно; єдиний податок. До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів;

туристичний збір. Місцеві ради обов'язково установлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю) [20].

Таблиця 1

Обсяг податкових надходжень бюджетів об'єднаних територіальних громад в Україні

Види податкових надходжень	станом на 01.01.2017	станом на 01.01.2018	станом на 01.01.2019	станом на 01.01.2020
Податкові надходження, млн грн.	3264	9165	20597	28215
Доходи від операцій з капіталом, млн грн.	19	68	154	227
Єдиний податок, млн грн.	447	1403	3299	4366
Податок на майно, млн грн.	597	1545	3395	5024
ПДФО, млн грн.	1745	5212	11880	16186
Неподаткові надходження, млн грн.	284	873	1643	2227
Акцизний податок, млн грн.	368	794	1539	1732
Разом, млн грн.	3577	10124	22434	30728

Джерело: згруповано на основі джерела [19].

Децентралізація бюджетних відносин зумовила зростання зацікавленості органів місцевого самоврядування у підвищенні обсягів надходжень до бюджетів об'єднаних територіальних громад через пошук та реалізацію заходів щодо виявлення резервів їхнього зростання, а також зростання ефективності адміністрування у розрізі загальнодержавних та місцевих податкових платежів й обов'язкових зборів [1]. Але установлення місцевих податків та зборів, не передбачених Податковим Кодексом, забороняється. Зарахування місцевих податків та зборів до відповідних місцевих бюджетів здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України [21]. Варто зазначити, що для Міністерства фінансів бюджетна децентралізація та фінансова спроможність територіальних громад є пріоритетним напрямом у реформуванні системи управління публічними фінансами. Так, зокрема, новою Стратегією реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки, яка була схвалена Урядом наприкінці 2021 року, вже передбачена низка комплексних змін та нових підходів, включаючи: повноцінну реалізацію середньострокового бюджетного планування та подальший розвиток програмно-цільового методу на місцевому рівні; покращення управління місцевим боргом та фіскальними ризиками місцевих бюджетів; чітке розмежування повноважень між центральними органами влади та ОМС; удосконалення системи бюджетного вирівнювання; збільшення власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування (включаючи перегляд підходів до зарахування ПДФО); створення дієвої моделі фінансового контролю щодо місцевих бюджетів; визначення чітких показників ефективності для Державного фонду регіонального розвитку [5].

Інструментарій податкового менеджменту територіальних громад в умовах децентралізації та шляхи реформування представлено в таблиці 2 та 3.

Таблиця 2

Інструментарій податкового менеджменту територіальних громад в умовах децентралізації

Етапи реалізації	Загальна характеристика та зміст стратегічного податкового планування в ході напрацювання реформаційних механізмів податкового менеджменту територіальних громад
1 етап	Визначення цілей податкового планування, виходячи зі стратегічних пріоритетів та інтересів підприємств, галузей, що входять до господарського комплексу територіальних громад, а також оцінки їх податкового навантаження.
2 етап	Розробка альтернативних варіантів розвитку господарського комплексу територіальних громад (ТГ) та оцінка їх впливу на податкостроможність платників податків ТГ.
3 етап	Довгострокове прогнозування податкових надходжень, виходячи з найбільш імовірного сценарію розвитку господарського комплексу ТГ в умовах децентралізації.
4 етап	Розробка довгострокових планів податкових надходжень до місцевого бюджету.

Джерело: згруповано на основі джерела [4, с. 52].

Бюджети місцевих громад є базовим системоформуючим елементом державної фінансової системи та інструментом реалізації соціальної політики. На базі ресурсів органів місцевого самоврядування, що зосереджені у місцевих бюджетах, здійснюється фінансово-економічне забезпечення близько 70% видатків соціальної сфери [11]. Бюджети об'єднаних територіальних громад за своєю сутністю ідентичні місцевим бюджетам.

Особливої увагу в частині ефективного вирішення потребує питання справедливого зарахування ПДФО до бюджетів громад, який після зміни у 2021 році адміністративно-територіального устрою набув особливої актуальності. На сьогодні в структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів ПДФО займає більше 60% і є основним бюджетоутворюючим податком для місцевих бюджетів, а відтак потребує збалансованої моделі щодо його розподілу [5]. Класифікація об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації відповідно до структури і складу податкових платежів представлена в таблиці 4.

Таблиця 3

Пропозиції та шляхи реформування податкового менеджменту територіальних громад в умовах децентралізації

Акцизний податок та можливі джерела наповнення бюджетів територіальних громад	Акцизний податок з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального варто зберігати в загальному фонді бюджетів територіальних громад. Необхідним є скасування пільг, встановлених державою щодо місцевих податків, та недопущення встановлення нових: продовження не застосування пільги для земельних ділянок залізничного транспорту; відновлення проведення індексації нормативної грошової оцінки землі та встановлення коефіцієнту індексації на рівні реального індексу інфляції; скасування пільги, передбаченої п.4 статті 284 ПКУ щодо справляння у розмірі 25% плати за землю за земельні ділянки, надані гірничодобувним підприємствам для видобування корисних копалин та розробки родовищ корисних копалин.
Єдиний податок	Включено 100% єдиного податку, що справляється із платників четвертої групи, тоді як у 2017 р. до бюджетів місцевого рівня надходили лише 86%.
Туристичний збір	Потребує внесення змін до податкового законодавства з метою ефективного справляння даного виду збору.
Рентна плата	В обсяг надходжень до бюджетів об'єднаних територіальних громад включено 3% рентну плату за використання природних надр задля видобутку нафти, природного газу та газового конденсату.

Джерело: згруповано на основі джерела [22; 11].

Таблиця 4

Класифікація об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації відповідно до структури і складу податкових платежів

1 група	включає об'єднані територіальні громади, базовим джерелом податкових доходів бюджету яких є податок на доходи фізичних осіб, що складає більш ніж 60% від загального розміру податкових надходжень. Питома вага інших податкових надходжень рівномірно структурується у межах 5–7% від загального обсягу податкових платежів.
2 група	об'єднані територіальні громади, податкові доходи бюджету яких формують два базових джерела, що в сукупності складають близько 80% узагальненого обсягу податкових доходів бюджету. Водночас можливе або забезпечення ними в однакових пропорціях кожним третини доходів податкового характеру бюджету об'єднаних територіальних громад, або забезпечення одним із податків близько 20%, а іншим – 60%. Проте у підсумку дані бюджетоформуючі податки повинні забезпечувати більш ніж 80% податкових доходів до бюджету об'єднаних територіальних громад. Об'єднаних територіальних громад зазначеного класу в Україні є так як і громад першого класу у достатній кількості.
3 група	об'єднані територіальні громади, що характеризуються відносно рівномірним забезпеченням фінансування потреб цієї території за рахунок податкових платежів трьома-чотирма джерелами. Водночас два з них у підсумку повинні забезпечувати не більш, ніж 80% загального обсягу податкових платежів до бюджету об'єднаних територіальних громад. Аналіз структури податкових доходів бюджетів об'єднаних територіальних громад України свідчить, що 38,4% громад є саме цього типу.
4 група	об'єднані територіальні громади, склад податкових платежів бюджетів яких не відповідає характерним рисам трьох попередніх класів; цей клас характеризується наявністю значної кількості ознак, які притаманні третьому, однак є відмінним і від цього класу, насамперед, наявністю у власній структурі податкових доходів надходжень від акцизного податку з пального, що у випадку їхньої відміни може зумовити негативну динаміку у структурі податкових доходів бюджету таких об'єднаних територіальних громад.

Джерело: згруповано на основі джерела [13].

Суттєві зміни в частині використання коштів територіальних громад відбулося в результаті повномасштабної війни РФ на Україну. Ці зміни не можна оминати увагою в рамках заявленої теми дослідження. Так з метою оперативного та ефективного прийняття управлінських рішень у період воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24.02.2022 № 64 “Про введення воєнного стану в Україні”, Постановою Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 № 252 “Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану” визначено, що за поданням місцевих фінансових органів рішення про внесення змін до рішень про місцеві бюджети, приймають виконавчі комітети відповідних місцевих рад. Водночас, 24 березня Верховна Рада прийняла в цілому Закон України “Про внесення змін до Законів України “Про центральні органи виконавчої влади” та “Про правовий режим воєнного стану” щодо забезпечення керованості державою в умовах воєнного стану” (законопроект за реєстр. № 7153). Згідно з нормами зазначеного Закону у період дії воєнного стану сільський, селищний, міський голова територіальної громади, на території якої не ведуться бойові дії та не прийнято рішення про утворення військової адміністрації населених пунктів, виключно для здійснення заходів правового режиму воєнного стану може прийняти рішення, з обов'язковим інформуванням начальника відповідної обласної військової адміністрації протягом 24 годин, щодо внесення до місцевого бюджету змін.

Кабінетом Міністрів України 17 березня 2022 р. внесено зміни до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану (постанова КМУ від 17 березня 2022 р. № 308). Зміни внесено до підпункту 2 пункту 19 Порядку в частині розширення переліку видатків другої черги, за якими здійснюються платежі Казначейством за дорученням клієнтів, зокрема, доповнено його видатками на здійснення заходів і програм з підтримки Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони. За інформацією Державної казначейської служби України станом на 01.02.2022 року у місцевих бюджетах були накопичені залишки освітньої субвенції 7 млрд грн, а субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами – 213 млн грн. Наразі 26 березня 2022 р. Уряд прийняв постанову, якою вніс зміни до порядків та умов надання освітньої субвенції і

субвенції на підтримку осіб з особливими освітніми потребами. Тож залишки коштів можуть бути використані на заходи територіальної оборони, задоволення продовольчих потреб, евакуацію населення з небезпечних територій у безпечні місця та їх облаштування [23]. Фіскальний механізм територіальних громад в умовах децентралізації ми зробили спробу представити в таблиці 5.

Таблиця 5

Фіскальний механізм територіальних громад в умовах децентралізації

	Фінансові норми і нормативи	Фінансові ліміти і резерви	Фінансові стимули	Фінансові санкції	Нормативно-правові забезпечення
Фіскальне планування	Норми амортизаційного обчислення	Фінансові резерви підприємства	Податкові пільги	Санкції за порушення податкового законодавства	Конституція України
Фіскальне оперативне планування	Норми витрат бюджетних установ	Резервний фонд Кабміну	Бюджетні кредити	Пеня за несвоєчасну сплату платежів	Закони України
Фіскальний контроль	Норми бюджетного забезпечення	Резервний фонд місцевих рад	Податкові канікули	Відміна надання пільг	Укази Президента
Фіскальне забезпечення	Ставки заробітної плати, пенсії	Ліміти бюджетного фінансування	Відтермінування сплати податків	Санкції нецільового використання бюджетних коштів	Нормативні акти Міністерств
Фіскальне регулювання	Ставки податків, неподаткових платежів	Валютні резерви Нацбанку	Надання фінансової допомоги	Санкції, штрафи, пеня	Нормативні акти місцевих рад

Джерело: авторська розробка

Реалізація децентралізованого принципу в податковому менеджменті в контексті розвитку інституту єдиного податку пов'язана з визначенням фактичних форм і ступеня децентралізації в кожний окремий етап її проведення. У випадку відсутності поточного коригування фактичного стану реалізації політики децентралізації може відбутися зміщення акцентів реалізації наступних етапів зазначеного процесу. У такому разі існує можливість потрапляння у пастку невідповідності податкової бази територіальної громади із публічними витратами громади. Через нестачу коштів територіальна громада може опинитися у фінансовій залежності від державного бюджету, а за наявності обмежень і процедур вона має усі шанси втратити сприятливі можливості поточного стану ринку щодо фінансово-кредитної підтримки малого бізнесу. На результативність децентралізованого принципу в податковому менеджменті в контексті розвитку інституту єдиного податку також здійснює вагомий вплив рівень кваліфікації та самостійності центральної влади, яка має політичну волю та ресурси протистояти опортуністичним проявам дій влади територіальних громад. Отримавши відносну свободу влади територіальних громад через встановлення системи стимулів, пільг та покарань у межах податкового законодавства країни, доцільно сформулювати податковий механізм розбудови малого бізнесу на основі мотивації їх раціональної фіскальної поведінки, який, в межах кожної територіальної громади, буде мати унікальний набір інструментів практичної реалізації [6, с. 36–37]. Підсумовуючи вище сказане, варто зауважити, що запровадження політики фіскальної децентралізації заклало підґрунтя посилення фінансової самостійності територіальних громад та підвищення фінансової самодостатності бюджетів місцевого самоврядування первинної ланки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

В підсумку зазначимо, що базою фінансово-економічно розвиненої та соціально стабільної країни, яка характеризується високим рівнем демократичності є самостійні та незалежні у фінансовому аспекті територіальні громади. Адже вони мають всі потрібні ресурси для створення якісного та повноцінного надання суспільних послуг для населення. Адміністрування місцевих податків та зборів є надважливою проблемою, яка потребує вирішення на законодавчому рівні з метою підвищення фіскальної ефективності бюджетів територіальних громад.

Література

1. Возняк Г.М. Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ : монографія. Львів : ДУ "Інт регіон. дослідж. ім. М.І. Долишнього НАН України", 2016. 519 с.

2. Гарбар Ж.В. Особливості формування бюджетів об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. *Економіка та держава*. 2021. № 6. С. 45–51.
3. Ползківа Г.В. Податковий менеджмент як ієрархічна система: діалектика взаємозв'язку механізмів. *Вісник ДДМА*. 2015. № 1 (34). С. 234–240.
4. Ползківа Г.В. Механізми регіонального податкового менеджменту в умовах децентралізації влади в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. *Економічна наука*. № 22, 2016. С. 49–53.
5. Улютин Д. Для Міністерства фінансів бюджетна децентралізація та фінансова спроможність територіальних громад є пріоритетним напрямом. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denis-ulyutin-dlya-ministerstva-finansiv-byudzhethna-decentralizaciya-ta-finansova-spromozhnist-teritorialnih-gromad-ye-prioritetnim-napryamom>.
6. Адамов Д. В. Децентралізований принцип податкової системи: стан та перспективи розвитку інституту єдиного податку. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 4. С. 32–38.
7. Краус, Н.М. Інституціональний зріз дихотомії старих і нових інститутів розвитку сфери фінансів в умовах інновації. *Фінанси України*. 2018. 4 (269). С. 115–126.
8. Kraus, K., Kraus, N., Shtera, O. (2021). Teaching Guidelines For Digital Entrepreneurship. Cracow University of Economics, Kiev-Cracow. 71 p. URL: <https://ted.uek.krakow.pl/output-1-teaching-guidelines/>.
9. Kraus, N., Kraus, K., Osetskiy, V. (2020). New quality of financial institutions and business management. *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 6, no. 1, pp. 59–66. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/766>.
10. Леоненко П.М., Краус Н.М. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні за технологічними укладами. *Фінанси України*. 2016. 4 (245). С. 50–64.
11. Мельник О.І. Перспективні напрями фінансового забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання*. 2019. Вип. 12. URL: [http://www.econo\\$my.nauka.com.ua/pdf/12_2019/161.pdf](http://www.econo$my.nauka.com.ua/pdf/12_2019/161.pdf)
12. Kraus, K., Kraus, N., Manzhura, O. (2021). Digitalization of Business Processes of Enterprises of the Ecosystem of Industry 4.0: Virtual-Real Aspect of Economic Growth. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, vol. 18, 2021, Art. #57, pp. 569-580. URL: [https://www.wseas.org/multimedia/journals/economics/2021/b165107-021\(2021\).pdf](https://www.wseas.org/multimedia/journals/economics/2021/b165107-021(2021).pdf).
13. Стороняньська І.З. Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні: тенденції та перспективи розвитку : монографія. Львів : ІРД НАН України, 2019. 392 с.
14. Панчишин Р.П. Основні переваги об'єднаної територіальної громади як форми організації місцевого самоврядування в Україні. URL: [http://www.jurna\\$uljuridic.in.ua/archive/2018/3/part_1/6.pdf](http://www.jurna$uljuridic.in.ua/archive/2018/3/part_1/6.pdf)
15. Краус Н.М., Нікіфоров П.О., Краус К.М., Поченчук Г.М. Фінансові інструменти економічного розвитку : навчально-методичний посібник. К. : Аграр Медіа Груп. 2020. 210 с.
16. Штань М.В. Податкові інструменти регулювання економіки України в умовах глобалізації. *Міжнародні відносини. Серія "Економічні науки"*. 2014. № 4. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/issue/view/132
17. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97 – ВР. URL: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97 #D0B2D180](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97 #%D0%B2%D1%80)
18. Бюджети територіальних громад України : опублікована версія інформаційно-аналітичного дашборду. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14281>.
19. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>.
20. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи : закон України від 28.12.2014 № 71 #VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71#19/>
21. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : закон України від 28.12.2014 № 79 #VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79#19/paran2#n2>
22. Бюджетні консультації-2022: Всеукраїнська Асоціація ОТГ представила позицію у Міністерстві фінансів України. URL: [https://hromady.org/byudzhetni-konsultaci%D1%97-2022-vseukra%D1%97nsk/..](https://hromady.org/byudzhetni-konsultaci%D1%97-2022-vseukra%D1%97nsk/)
23. Фінансування добровільних формувань територіальних громад – роз'яснення. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14725>.

References

1. Vozniak H.M. Biudzhethna polityka rozvytku rehioniv Ukrainy: suchasna paradyhma ta oriientyry podalshykh reform : monohrafiia. Lviv : DU "Int rehion. doslidzh. im. M.I. Dolishnoho NAN Ukrainy", 2016. 519 s.
2. Harbar Zh.V. Osoblyvosti formuvannya biudzhethiv obiednanykh terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii. *Ekonomika ta derzhava*. 2021. № 6. S. 45–51.
3. Polzikova H.V. Podatkovi menedzhment yak iierarkhiichna systema: dialektyka vzaiemozviazku mekhanizmv. *Visnyk DDMA*. 2015. № 1 (34). S. 234–240.
4. Polzikova H.V. Mekhanizmy rehionalnoho podatkovoho menedzhmentu v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. *Ekonomichna nauka*. № 22, 2016. S. 49–53.
5. Uliutin D. Dlia Ministerstva finansiv biudzhethna detsentralizatsiia ta finansova spromozhnist terytorialnykh hromad ye priorytetnym napriamom. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denis-ulyutin-dlya-ministerstva-finansiv-byudzhethna-decentralizaciya-ta>

finansova-spromozhnist-teritorialnih-gromad-ye-prioritetnim-napryamom.

6. Adamov D. V. Detsentralizovanyi pryntsyyp podatkovoi systemy: stan ta perspektyvy rozvytku instytutu yedynoho podatku. *Aspekty publichnogo upravlinnia*. 2018. T. 6. № 4. S. 32–38.
7. Kraus, N.M. Instytutsionalnyi zriz dykhotomii starykh i novykh instytutiv rozvytku sfery finansiv v umovakh innovatyzatsii. *Finansy Ukrainy*. 2018. 4 (269). S. 115–126.
8. Kraus, K., Kraus, N., Shtepa, O. (2021). Teaching Guidelines For Digital Entrepreneurship. Cracow University of Economics, Kiev-Cracow. 71 p. URL: <https://ted.uek.krakow.pl/output-1-teaching-guidelines/>.
9. Kraus, N., Kraus, K., Osetsyki, V. (2020). New quality of financial institutions and business management. *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 6, no. 1, pp. 59–66. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/766>.
10. Leonenko P.M., Kraus N.M. Finansove zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini za tekhnolohichnymy ukkladamy. *Finansy Ukrainy*. 2016. 4 (245). S. 50–64.
11. Melnyk O.I. Perspektyvni napriamy finansovoho zabezpechennia rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad. *Efektivna ekonomika: elektronne naukove fakhove vydannia*. 2019. Vyp. 12. URL: [http://www.econo\\$my.nayka.com.ua/pdf/12_2019/161_pdf](http://www.econo$my.nayka.com.ua/pdf/12_2019/161_pdf)
12. Kraus, K., Kraus, N., Manzhura, O. (2021). Digitalization of Business Processes of Enterprises of the Ecosystem of Industry 4.0: Virtual-Real Aspect of Economic Growth. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, vol. 18, 2021, Art. #57, pp. 569-580. URL: [https://www.wseas.org/multimedia/journals/economics/2021/b165107-021\(2021\).pdf](https://www.wseas.org/multimedia/journals/economics/2021/b165107-021(2021).pdf).
13. Storonianska I.Z. Mizhrehionalni intehratsiini protsesy v Ukraini: tendentsii ta perspektyvy rozvytku : monohrafiia. Lviv : IRD NAN Ukrainy, 2019. 392 s.
14. Panchyshyn R.P. Osnovni perevahy obiednanoi terytorialnoi hromady yak formy orhanizatsii mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini. URL: [http://www.jurna\\$luljuridic.in.ua/archive/2018/3/part_1/6.pdf](http://www.jurna$luljuridic.in.ua/archive/2018/3/part_1/6.pdf)
15. Kraus N.M., Nikiforov P.O., Kraus K.M., Pochenchuk H.M. Finansovi instrumenty ekonomichnoho rozvytku : navchalno-metodychnyi posibnyk. K. : Ahrar Media Hrup. 2020. 210 s.
16. Shtan M.V. Podatkovi instrumenty rehuliuвання ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii. *Mizhnarodni vidnosyny. Seriia "Ekonomichni nauky"*. 2014. № 4. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/issue/view/132
17. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 p. № 280/97 – VR. URL: <http://zakon3.ra#da.gov.ua/laws/show/280/97#%D0%B2%D1%80>
18. Biudzhety terytorialnykh hromad Ukrainy : opublikovana versiia informatsiino-analitychnoho dashboardu. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14281>.
19. Ofitsiinyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>.
20. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo podatkovoi reformy : zakon Ukrainy vid 28.12.2014 № 71 #VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71#19/>
21. Pro vnesennia zmin do Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy shchodo reformy mizhbiudzhethnykh vidnosyn : zakon Ukrainy vid 28.12.2014 № 79 #VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79#19/paran2#n2>
22. Biudzhetni konsultatsii-2022: Vseukrainska Asotsiatsiia OTH predstavylapozytsiiu u Ministerstvi finansiv Ukrainy. URL: <https://hromady.org/byudzhetni-konsultaci%D1%97-2022-vseukra%D1%97nshk/>.
23. Finansuvannia dobrovolnykh formuvan terytorialnykh hromad – roziasnennia. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14725>.